

Autor se služio brojnim povijesnim izvorima, gradivom arhiva u Beogradu, Berlinu, Bostonu, Londonu, Ljubljani, Moskvi, Pragu, Rimu, Trstu, Washingtonu i Zagrebu, kao i brojnim tiskovinama domaće (jugoslavenske) i strane provenijencije. U radu je koristio i obilnu literaturu, iako sam dojma da je previdio neka relevantna djela hrvatske historiografije. Ponajviše se, pak, oslanjao na memoarsko gradivo Brozovih bliskih suradnika, što povremeno dovodi u pitanje vjerodostojnost takvih sekundarnih izvora. Nerijetko se poziva na sjećanja Dobrice Ćosića (*Piščevi zapisi*), ili pak na radove Vjenceslava Cenčića (*Enigma Kopinič*, Beograd: Rad, 1983.; *Titova posljednja ispovijest*, Beograd: Grafos, Orfelin, 2001.) s kojima treba biti posebno oprezan.

Pirjevec povremeno zna i pogriješiti ili nekritički preuzeti neke tvrdnje, što je donekle i razumljivo s obzirom na golemu količinu napisanoga teksta. Više od tih njegovih propusta povjesničarima će zasmetati propusti izdavača od kojih je najveći neuvrštavanje kazala imena i popisa kratica. Izrada kazala, barem imenskog, danas je standard koji je u ovome slučaju izdavačka kuća neshvatljivo ignorirala.

Unatoč spomenutim nedostacima, radi se o vrijednoj i nadasve informativnoj knjizi koja može biti referentna svakom istraživaču povijesti Jugoslavije. Ono što ju izdvaja od većine drugih biografija J. B. Tita jest to da je autor pristupio izradi ne samo njegove, nego, iako u znatno užoj mjeri, i biografija njegovih najbližih suradnika bez čijih rasvjetljavanja niti Brozov lik ne može biti do kraja razumljiv. Pirjevec je napisao kolektivnu biografiju najužeg jugoslavenskog komunističkog vrha, zorno je prikazao kako je taj vrh gradio svoju državu i kako se odnosio prema drugim državama. A ponajbolje od svega oslikao je međusobne, više nego kompleksne, „drugarske“ odnose u tome vrhu.

Josip Mihaljević

Latinoamerička povijest iz pera hrvatskog autora

Lidija Kos-Stanišić, Latinska Amerika; povijest i politika. Zagreb, Golden Marketing-Tehnička knjiga, 2009., 279 str.

Lidija Kos-Stanišić je predavač na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu, gdje predaje o povijesti zapadne i suvremene civilizacije, kao i o regionalnoj politici i povijesti Latinske Amerike. Interes za potonje tematsko područje je, čini se, sasvim odgovarao nekadašnjoj diplomantici povijesti i povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu, s obzirom da se radi o području iznimno bogatog i raznolikog kulturnog naslijeđa i s vrlo šarolikom i osebnom poviješću. I za koje, uostalom, u hrvatskim akademskim i historiografskim krugovima vlada slab interes. Iako se u modernoj historiografiji u svjetskom, ali i u hrvatskom okviru širi trend napuštanja eurocentričnih, odnosno zapadnocentričnih diskursâ u bavljenju raznim temama, o Latinskoj Americi ipak još uvijek prevladavaju plošni i shematizirani prikazi povijesti. I većini tih prikaza zajedničke su osobine isticanje socioekonomskih

specifičnosti država na tom području koje su ili uzrok ili posljedica ekonomske nerazvijenosti i kontinuirane političke nestabilnosti, ovisno gdje se odabere polazišna točka takvim analizama. Ovakve shematizacije mogu se još više činiti redukcionističkim i selektivnim kad se Latinsku Ameriku komparira kao jedinstven kolektivan entitet nasuprot moćnom sjevernom susjedu, Sjedinjenim Američkim Državama. U tim komparacijama je Latinska Amerika antipod kontrapostiran SAD-u, nerazvijen, nemiran/neuredan i zaostao. Takve jednodimenzionalne i shematizirane komparacije nerijetko se koriste i u svrhe legitimacije raznih političkih inicijativa koje dolaze sa sjevera, zaogrnutih u plašt neoliberalizma, slobode i promicanja ljudskih prava, kao univerzalnih lijekova kojima će se izliječiti (percipirane) bolesti tamošnjih država i provesti "amerikanizacija" (bar onako kako to shvaća politička elita u Washingtonu). No, kako je u monografiji *Latinska Amerika; povijest i politika* Lidije Kos-Stanišić vrlo detaljno prezentirano, radi se o socioekonomski i politički izuzetno dinamičnom i raznolikom području koje se jedinstvenim entitetom može smatrati tek uz mnogo rezervi i uz poznavanje šireg političkog konteksta regije, pa i cijele zapadne hemisfere.

Što se tiče same knjige, radi se o detaljnoj studiji regionalne povijesti i politike od početka 19. st i stjecanja neovisnosti država u regiji od Španjolske, odnosno Portugala. Naglasak je stavljen na komparativnu povijesno-politološku studiju osam država regije (Meksiko, Argentina, Brazil, Čile, Venezuela, Kolumbija, Paragvaj i Urugvaj), gdje se pojednostavljena i ponešto sumarna historiografska analiza isprepliće sa znatno minucioznijom politološkom analizom razvoja i djelovanja državnih institucija tokom zadnja dva stoljeća. Iako komparativne studije tih osam država podjednako slijede isti obrazac, sadržajno je to najvažniji, najveći i najinformativniji dio knjige. S druge strane, prvi dio knjige, do 113. stranice, može se smatrati uokvirivanjem problematike i pripremanjem teorijske i metodološke podloge za te komparativne studije. Osim toga, ukratko se razmatra definicija Latinske Amerike kao zasebne geopolitičke cjeline. Zatim politička, društvena, ekonomska i kulturna povijest od 16. st. i dolaska Španjolaca/Portugalaca pa do 19. st i, uvjetno rečeno, procesa dekolonizacije u regiji. Nešto prostora je iskorišteno i za razmatranja koja se tiču suvremenih trendova demokratizacije političkih poredaka u regiji i raznih procesa međunarodne integracije koji su u tijeku na južnoameričkom kontinentu.

Knjiga je podijeljena na dvije tematske cjeline, *I. Uvod u latinskoameričku povijest i politiku* (str. 11-109), koja sadrži pet poglavlja, i *II. Studije država* (str. 111-251), s osam poglavlja o kompariranim državama, uz kraći zaključak na kraju. Od stručne opreme, tu se nalazi osam jednostavnih karata obrađenih država, petnaest tablica, četiri grafikona i nezaobilazne bilješke, bibliografija i indeks pojmova i nazivlja.

Uvodom (str. 9-10) se čitatelju ocrtavaju okviri teme i problematika se kontekstualizira. Autorica ukratko iznosi sadržaj knjige, osvrće se na korištenu metodologiju i iznosi razloge i motive svog bavljenja Latinskom Amerikom.

Poglavljem *Definicija i opće odrednice* (str. 13-14) započinje prva tematska cjelina knjige, a tiče se određivanja značenja pojma *Latinska Amerika*. Razložena je standardna i važeća definicija da se radi o području Sjeverne i Južne Amerike na kojem preteže uporaba romanskih jezika, odnosno španjolskog i portugalskog kao govornih jezika, uz frankofoni Haiti. Sve je to izneseno vrlo kratko i jasno, u stilu enciklopedijskih definicija.

Iduće poglavlje, *Latinska Amerika od 16. do 20. st.* (str. 15-39) strukturirano je oko kronologije osvajanja i uspostavljanja španjolske odnosno portugalske kolonijalne vladavine. Naravno, uz kontekstualizacije koje se osvrću na važne makroekonomske procese

(primjerice revolucija cijena u 16. st., uklapanje Južne Amerike u svjetski kapitalistički sustav od kraja 19. st.), društvene (drastično smanjivanje autohtone indijanske populacije, dugotrajna rigidna stratifikacija prema podrijetlu i rasi), kulturne (uvoz kršćanske kulture), te naposljetku političke (organizacija vlasti po uzoru na maticu, sa svim inherentnim slabostima poput korupcije, klijentelizma, itd.). Čitatelja se doslovce bombardira neprekinutim nizom informacija u vrlo zgušnjutom narativu, što vjerojatno odražava autoričino dubinsko i intuitivno poznavanje problematike. Međutim, sadržajno je to sve korektno odrađeno.

Poglavlje *Društvo i politika* (str. 41-70) sadrži najviše teorijskih i metodoloških razmatranja te se početno dotiče teze da kulturne vrijednosti i identitet uvjetuju politički, društveni i ekonomski život u modernim državama. Ipak, kako je ovo više politološki, nego historiografski tekst, nema toliko apstraktnijih sintetičkih akrobacija koliko raznih analiza, komparacija i statistika koje slijede uokvirene analitičke modele. Pri tome se autorica poziva na autore koji su dali doprinos razradi uloge kulture, poput Gabriela Almonda, Sidneya Verbe, Francisa Fukuyame i Samuela Huntingtona. To se ponajprije vidi na neizbježnim usporedbama između Latinske Amerike i SAD-a, koje smjeraju rasvijetljavanju kompleksnih veza između prevladavajućih kulturnih vrijednosti i učinkovitosti djelovanja države. Primjerice, kako su liberalna kultura te utjecaj protestantizma pogodovali razvoju i djelovanju demokracije u SAD-u, dok su je korporativno-klijentelistička kultura i katolicizam u Latinskoj Americi ometali. Naravno, autorica zalazi dublje u specifičnosti uz znatno više kompleksnih komparacija. Pri tome uzima u obzir brojne druge sociokulturne faktore koji utječu na politički život u raznim regijama svijeta, a ne samo u Latinskoj Americi. No, iza raznih politoloških kategorija analize društva, niza statistika i grafikona slijedi provokativna teza da se kulturne vrijednosti u društvima bogatih država razlikuju od istih kod siromašnih, te da je to jedan od glavnih, ako ne i glavni uzrok nejednakosti u razvijenosti. Također je tu i tvrdnja da politika treba mijenjati kulturu kada je to potrebno, što bi se moglo učiniti zanimljivim i poticajnim pažljivom promatraču, kojemu neće trebati dugo da počne povlačiti usporedbe s trenutačnom političkom situacijom u Hrvatskoj. Doduše, nasumičnom čitatelju bi mogla zasmetati enciklopedijska objašnjenja ezoteričnih koncepata poput reaktivnog zakonodavstva ili otvorenih stranačkih listi, ali za pretpostaviti je da tko god primi ovu knjigu u ruke, vrlo vjerojatno ima i dostatan intelektualni kapacitet za čitanje teksta bez problema.

Četvrto poglavlje, *Intraamerički odnosi* (str. 71-94), dotiče se raznih oblika međunarodne suradnje (ekonomske, političke, vojne itd.), koji su u tijeku na južnoameričkom kontinentu, ali i šire. Pri tome iznenađuje sama brojnost raznoraznih organizacija, sadašnjih i prošlih, koje su pobrojane, dok je nešto više prostora poklonjeno važnijim i aktualnim, poput Andske skupine i MERCOSUR-a. Ostatak poglavlja se bavi sukobima, a osim ratova među državama regije, ukratko su navedene česte intervencije SAD-a tijekom 20. stoljeća. Ipak, ovdje se uglavnom radi o kronologiji događaja, pa se ne mora očekivati tako nešto poput seciranja utjecaja hladnoratovskih geostrateških imperativa na politiku SAD-a prema regiji. Više pažnje zaokuplja dio u kojem se analiziraju razni gerilski pokreti, ali i sociokulturni korijeni tradicije gerile u regiji. Svejedno, kao i ostatak poglavlja, ovaj dio obiluje mnoštvom informacija u vrlo zgušnjutom tekstu, i to ponajviše deskriptivnog karaktera.

Petim poglavljem, *Demokratizacija u Latinskoj Americi* (str. 95-109), autorica zaokružuje prvu cjelinu knjige, analizirajući i raslojavajući pomake u većem dijelu regije k demokratizaciji kako država, tako i društava. Upotrebljivost raznih politoloških analiza

ovdje dolazi do izražaja, jer se radi o relativno recentnim pomacima u regiji s izraženom tradicijom autoritarnih režima i čestih državnih udara. Analize i ponuđena objašnjenja su tim zanimljivija, jer se radi o tzv. "demokratizaciji odozgo", gdje su takve tendencije započele same političke elite u većini slučajeva (primjerice u Brazilu). Iako tu ima dosta shematizacija, ne propušta se uočiti nijansiranost i ambivalentnost tog procesa. Da demokracija nije univerzalni lijek za sve, vidi se i na rezultatima anketa koje pokazuju kako u pučanstvu opada povjerenje u korisnost demokracije kao sociopolitičkog poretka, s obzirom da se gorući socioekonomski problemi u državama regije sporo rješavaju, ako se uopće rješavaju.

Drugu cjelinu sačinjavaju spomenute komparativne političko-povijesne studije osam država regije; prvo velikih i utjecajnih poput Meksika (113-136), Argentine (137-156) i Brazila (157-174); zatim manjih, ali koje iskaču zbog određenih sociopolitičkih specifičnosti, kao što su Čile (157-192), Venezuela (193-210) i Kolumbija (211-228). I naposljetku su Paragvaj (229-237) i Urugvaj (239-251), dvije male države s malobrojnim stanovništvom, ali koje nisu imale ništa manje dinamičnu povijest niti bi iz nekog razloga mogle biti manje zanimljive. Okosnica sadržaja tih komparativnih studija je analiza djelovanja političkih i državnih institucija tijekom zadnja dva stoljeća, uz, naravno, relevantne kontekstualizacije u odnosu na utjecaj socioekonomskih, vojnih, međunarodnih i inih faktora. Iako sadržajem te studije ostavljaju dojam „presistematiziranosti“ i sličnosti klasičnoj događajnici, zamjerke te vrste bile bi vjerodostojnije da se ovdje radi o tekstu isključivo historiografskog karaktera.

Svih osam studija u cjelini čine vrlo opsežnu, detaljnu i raslojenu sliku povijesti tih država i njihovih političkih institucija, tako da taj tekst, bez obzira što se fokusira na politiku i institucije, ima i znatnu historiografsku vrijednost. Pogotovo s obzirom da u Hrvatskoj, kako u historiografiji, tako i u ostalim društvenim znanostima, o Latinskoj Americi gotovo nitko ne piše. U cjelini, Latinska Amerika kao historiografska i politološka tema opsežno je i dubinski analizirana, s vrlo razrađenom teorijskom i metodološkom podlogom. Iako se sam sadržaj djela jednom povjesničaru može činiti ponešto rigidnim i previše sistematiziranim, to monografiju L. Kos-Stanišić ne čini manje preporučljivom kako povjesničarima, tako i stručnjacima s područja drugih društvenih znanosti i, naravno, svakome zainteresiranom za ovu tematiku.

Vedran Muić

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

44

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2012.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 44

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Damir Boras

Glavni urednik / Editor-in-Chief

Hrvoje Gračanin

Uredništvo / Editorial Board

Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest), Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek),
Hrvoje Petrić (rani novi vijek), Željko Holjevac (moderna povijest),
Tvrтко Jakovina (suvremena povijest), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest)

Međunarodno uredničko vijeće / International Advisory Board

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko
Bratož (Ljubljana), Snježana Buzov (Columbus, Ohio), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki
(Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nada Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štüh (Ljubljana)

*Izvršna urednica za tuzemnu i inozemnu razmjenu /
Executive Editor for Publications Exchange*

Kristina Milković

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske,
Zaklade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama/The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO

Naslovna stranica

Iva Mandić

Grafičko oblikovanje i računalni slog

Marko Maraković

Lektura

Julija Barunčić Pletikosić

Tisak

DOMAGRAF d.o.o.

Naklada

300 primjeraka

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*